

Hierna volgend
artikel is
afkomstig uit:

**Doelstelling van
De Levende Natuur**

Het informeren over onderzoek,
beheer en beleid op het gebied
van natuurbehoud en natuurbeheer,
die van belang zijn voor Nederland
en België.

De artikelen zijn vooral gebaseerd
op eigen ecologisch onderzoek,
ervaring of waarneming van de
auteurs.

De Levende Natuur verschijnt
6x per jaar, waaronder ten minste
één themanummer.

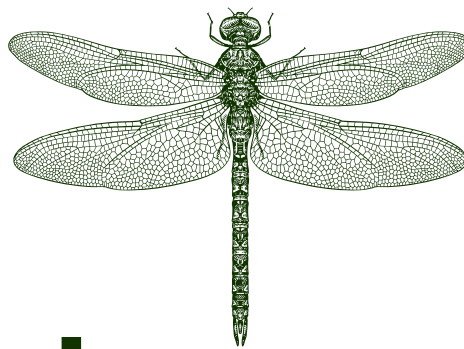
**U kunt zich abonneren
via onze website:**

www.delevendenatuur.nl

of deze bon opsturen naar:

Abonnementenadministratie
De Levende Natuur
Antwoordnummer 7086
3700 TB Zeist

Tel. 085 0407400
administratie@delevendenatuur.nl

De Levende Natuur

Vakblad voor natuurbehoud en -beheer

Ja, ik wil graag een abonnement op De Levende Natuur

naam: _____

adres: _____

postcode: _____

woonplaats: _____

telefoon: _____

e-mail: _____

**Ik machtig De Levende Natuur om het
abonnementsgeld af te schrijven van rekening:**

IBAN: _____

naam: _____

plaats: _____

datum: _____ handtekening: _____

Graag aankruisen:

- ☐ **proefabonnement:** € 16,90 (2 nummers)
- ☐ **Jaarabonnement 1e jaar particulier:** € 29,95 (6 nummers) i.p.v. € 49,90
- ☐ **instelling/bedrijf:** € 99,90
- ☐ **student/promovendus:** € 21,90 *
- ☐ **Digitaal jaarabonnement 1e jaar:** voor slechts € 29,95 (i.p.v. € 42,95)

* (max. vier jaar; graag kopie college- of PhD kaart bijvoegen)

Na vier jaar gaat dit abonnement automatisch over in een regulier abonnement.

**De prijsontwikkeling kan het stichtingsbestuur dwingen de tarieven
aan te passen. Tevens bent u gerechtigd om uw bank opdracht te geven
het bedrag binnen 30 dagen terug te boeken.**

1 Uitbundige bloei in de graslanden (Foto: Lida Zaremba).

Thijssse zou tevreden zijn

Het was op een regenachtige dag in september 1925 dat Thijssse's Hof werd geopend. De oudste heemtuin van ons land werd aangeboden aan Jacobus Pieter Thijssse en floreert sindsdien als nooit tevoren. Wat was en is de betekenis van deze heemtuin?

Tekst **Bart van Tooren**

Onderwijzers hadden een eeuw terug vaak weinig kennis van de natuur. Het niveau van het natuuronderwijs stond begin vorige eeuw dan ook op een laag niveau. Jacobus Pieter Thijssse 2- onderwijzer, natuurbeschermers, schrijver en samen met vriend Eli Heimans oprichter van *De Levende Natuur* - besepte al heel vroeg dat hij zijn leerlingen makkelijker kon interesseren voor de natuur door met ze naar buiten te gaan in plaats van boekenwijsheid te bieden in de klas. Hij ging dan ook al snel met zijn leerlingen wandelingen maken en schreef samen met Heimans diverse boekjes over natuuronderwijs buiten, bijvoorbeeld over het

2 Het beeld van J.P. Thijssse dat staat bij de vijver in Thijssse's hof. (Foto: Rob Buiter)

Vondelpark. Een heemtuin om de leerlingen van alles te laten zien en te ervaren was een grote wens van Thijsse. Die heemtuin 1 kwam er!

De gemeente Bloemendaal bood Thijsse De Hof aan ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag, op initiatief van een hiertoe opgericht comité. De 2 hectare grond in het Bloemendaalsche Bos was voorheen een aardappelveldje met wat eikenhakhout. De tuinarchitect Leonard A. Springer maakte een ontwerp, dat onder meer bestond uit een vijver 3a, 3b, een heuvel en een bosgedeelte. Springer werkte in de traditie van de Engelse landschapstijl, met slingerpaden en door-kijkjes; een ontwerp dat nog altijd duidelijk te herkennen is in Thijsse's Hof. De eerste beplanting werd verzorgd door Kees Sipkes, een Haarlemse kweker van wilde planten.

In 1925 ging Thijsse's Hof open. Het was Nederlands eerste heemtuin en voor Thijsse van grote betekenis. Hij vond dat elke stad zo'n tuin diende te hebben waar kinderen natuureducatie zouden kunnen krijgen. Thijsse's Hof lag vrijwel letterlijk op een steenworp van zijn huis. Thijsse zou er tot aan zijn dood vrijwel dagelijks komen. Zijn waarnemingen en ervaringen in de Hof zijn ook in vele publicaties weergegeven, niet in de laatste plaats in *De Levende Natuur*.

Beheer

Thijsse wilde in 1925 in de Hof de levensgemeenschappen van de duinen laten zien. Hij zal ook wel hebben begrepen dat dat natuurlijk maar beperkt mogelijk was. De bijzondere vegetatie van de duinen werd zeker in zijn tijd nog sterk beïnvloed door de zoute wind vanuit zee, door verstuiving en door begrazing van konijnen. Dit zijn factoren die zowel toen als nu in de beschutting van de binnenduintrand ontbreken.

De graslanden van Thijsse's Hof zijn weliswaar soortenrijk, inclusief veel duinsoorten, maar toch zijn ze geheel anders van karakter dan de flora en vegetatie van de droge of natte duingraslanden in de nabije

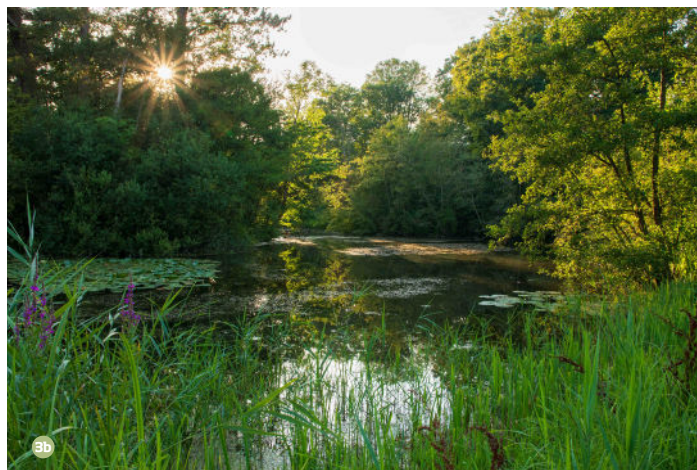
Kennemerduinen. De vegetaties die nog het meest lijken op die in de duinen zijn die van het bos in Thijsse's Hof. Dat bos heeft veel trekjes van de binnenduintrandbossen, zeker die van de buitenplaatsen, met al hun geïntroduceerde zogeheten stinsenplanten, die deze plekken alure moesten geven. Het bos is in het voorjaar een bloemenzee en er is nog steeds de hand van Kees Sipkes in te herkennen. Zo vertoont de soortensamenstelling grote gelijkenis met de ook door Sipkes ingerichte Tenellaplas op Voorne.

Het reguliere beheer in de Hof is er in de praktijk van nu vooral op gericht om de snelgroeiende soorten terug te dringen. In de bossen gaat het dan bijvoorbeeld om klimop en zevenblad, die de voorjaarsflora bedreigen. Al vele jaren is er ook inzet om de hoger en ouder wordende bomen, vooral eiken, terug te dringen. In oudere verslagen wordt al gesproken over het vellen van oude en te groot wordende eiken. Het zal wel altijd een punt van aandacht en discussie blijven. Het vellen van bomen is ook bedoeld om struweel weer een kans te geven, met als ultieme wens om weer nachtegalen in de Hof te krijgen. Thijsse had een vooruitziende geest en gaf al vroeg aan dat er geen honderdjarige eiken in de Hof voor mochten komen. In de graslanden 1 moet door de beheerder in natte jaren en met de huidige stikstofdepositie momenteel soms wel drie keer gemaaid worden om de soortenrijkdom aan planten te behouden. Het extra maaien is echter heel ongewenst voor insecten en andere ongewervelden die hun hele levenscyclus in de graslanden moeten volbrengen; een lastige spagaat.

Kaardenbol

Door soms weer kale grond te creëren proberen de beheerders pionierssituaties met bijvoorbeeld teunisbloem en kaardenbol te behouden. Vegetaties met duinviooltjes en duinsterretje zijn zonder al te veel ingrepen niet te handhaven in de Hof. De pogingen om heide in Thijsse's Hof te krijgen vormen al decennia een worsteling.

- 3a De vijver kort na de aanleg (Foto: onbekend)
3b De huidige vijver. (Foto: Lida Zaremba)

De depositie van stikstofverbindingen, maar ook klimaatverandering zullen in de toekomst ongetwijfeld tot veranderingen in de Hof leiden. Ook een intensiever beheer zal dat niet tegen kunnen houden. Op zich is dat niet erg, want dat hoeft de wezenlijke kenmerken van Thijsse's Hof niet aan te tasten. Ook de duinen hebben enorme veranderingen doorgemaakt de afgelopen honderd jaar en zullen blijven veranderen. Het kan wel leiden tot nog onbekende keuzen in het beheer in de toekomst. Dan is het zaak om niet te halsstarrig alles wat nu is te willen behouden, maar daar juist flexibel mee om te gaan.

Het Scholenpad

Natureducatie was al vanaf 1925 een belangrijk onderdeel van Thijsse's Hof. Thijsse en de hoveniers gaven al vanaf het begin rondleidingen. Toch zou het nog tot in de jaren zeventig duren voor hier meer structuur in kwam. Toen is in Thijsse's Hof het zogenaamde 'Scholenpad' ontwikkeld, bestaande uit het Lente-, Zomer- en Herfstpad, en later ook het Winterpad. Schoolkinderen maken dan een wandeling tij-

4 Kinderen van een school uit de buurt vullen een vraag- en antwoordblad in van het Scholenpad. (Foto: Adri Leemreize)

dens de vier jaargetijden in de Hof en maken een aantal opdrachten 4. Net zo belangrijk is dat de leerlingen tijdens deze uurtjes in de natuur op een ontspannen manier in aanraking komen met zaken die misschien wat ver van hun af staan, zoals bijvoorbeeld een rogge-akkerdje, drinkbaar grondwater, arme en rijke grondsoorten, hoe een vogel kan vliegen, het geheim van het bladgroen en hoe een bijenkast functioneert.

Tegenwoordig nemen gemiddeld zo'n 23 basisscholen uit de regio Kennemerland deel aan het Scholenpad. In totaal bijna duizend leerlingen van de vijfde of zesde groep. Veelal komen ze, vergezeld door ouders, op de fiets of, als de afstand te groot is, per auto. Vrijwilligers van de Hof verzorgen een vragen- en antwoordenblad en assisteren bij sommige bezienswaardigheden, zoals bij de bijenkast, het wateronderzoek en de composthoop. De ouders begeleiden de groepjes, die bestaan uit vijf leerlingen. Het is bijzonder dat de leerlingen dus vier keer per jaar naar de Hof komen en daardoor de vier jaargetijden op een en dezelfde

plek zien. Het Scholenproject is in alle jaren van haar bestaan nauwelijks veranderd. Het wordt nog steeds uitgevoerd met een potlood en notitieblaadjes, niet met een smartphone. Eens zullen vernieuwingen onvermijdelijk worden. Het bezoek aan de Hof is een vast onderdeel van het lesprogramma geworden. Bij enkele scholen al meer dan 25 jaar!

Het is jammer is dat we eigenlijk niet weten hoe deze opgedane ervaringen doorwerken in het latere leven. Natuurlijk zijn er anekdotische verhalen van leerlingen die later als ouders weer terugkeren met hun kinderen. Ook heeft Thijsses's Hof een hoge lokale naamsbekendheid gekregen, mede doordat vele duizenden kinderen uit vooral Bloemendaal en Haarlem het Scholenpad hebben meegemaakt. Maar van de echte doorwerking in de houding van de kinderen tegenover natuur weten we niet veel. Helaas geldt dat voor heel veel educatieve programma's. Wel kunnen we het ook positiever formuleren: we weten niet in welke mate er doorwerking is, maar dát het doorwerkt leidt geen twijfel.

Daarbij geldt natuurlijk dat de Hof in een toch al groene en welvarende omgeving ligt. We mogen aannemen dat kinderen hier meer 'natuur' mee krijgen in hun jonge jaren, dan in een minder welvarende buurt in – pak hem beet – Amsterdam-West. De oorspronkelijke wens van Thijsses was dan ook een heemtuin midden in Amsterdam, maar door zijn verhuizing naar Bloemendaal en ook door zijn werk als docent op het plaatselijke lyceum liep het anders.

Naast het Scholenpad zijn er jaarlijks uiteraard ook veel rondleidingen in de Hof en kan het bezoek er ook vrij rondwandelen. In totaal komen er zo'n vijftienduizend bezoekers per jaar.

Toekomst Thijsses's Hof

Thijsses's Hof heeft lokaal een grote bekendheid en menige organisatie maakt af en toe graag gebruik van het zogenaamde 'instructielokaal' voor vergaderingen. Omgekeerd ondersteunt Thijsses's Hof stichting soms lokale projecten. Dat roept bij de mensen achter Thijsses's Hof wel eens de vraag op of zij alleen moet blijven doen wat zij al heel lang doen en waar zij goed in zijn, of dat Thijsses's Hof moet proberen om, in samenwerking met veel andere lokale en regionale natuur- en milieuorganisaties, nadrukkelijk meer op te komen voor de belangen van natuur en milieu in de woonomgeving. De bedreigingen voor natuur en milieu in de omgeving zullen immers niet afnemen en alleen al de toenemende bevolking legt een steeds groter wordende druk op het groen in de woonomgeving.

Het is opmerkelijk dat Thijsses's Hof recent is gevraagd om het beheer over te nemen van particuliere natuurgrond aan de rand van Bloemendaal. Het gaat maar om een klein stukje, maar het is toch illustratief voor

Jubileumboek

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van Thijsses's Hof is een 114 pagina's dikke jubileumuitgave verschenen op A4-formaat, met veel informatie over de afgelopen honderd jaar van Thijsses's Hof. Ga naar <https://thijsseshof.nl/steun-ons/>, vul uw naam, adres en woonplaats in en doe een eenmalige donatie van tenminste 15 euro (incl. verzendkosten). U ontvangt dan deze jubileumuitgave. Afhalen in Thijsses's Hof (www.thijsseshof.nl) kan uiteraard ook.

het vertrouwen dat de Bloemendaalse bevolking heeft in Thijsses's Hof. Ook dat roept de vraag op of Thijsses's Hof in de toekomst een geschikte instantie zou zijn om meer op te komen voor het landschap in en rond Bloemendaal. Het zijn onderwerpen die de komende jaren zeker veel aandacht vragen.

Thijsses's Hof heeft nu een kleine duizend donateurs. Hun donaties, maar ook de regelmatige extra giften en de subsidies voor projecten, maken dat Thijsses's Hof het financieel kan bolwerken. Ook de sinds 2015 aanwezige status als Rijksmonument helpt daarbij mee. Het vergrijzende donateursbestand is echter wel een zorgpunt voor de toekomst.

Een laatste punt is de vraag of Thijsses's Hof als het voorbeeld heeft gewerkt dat Thijsses voor ogen had. Momenteel zijn er maar liefst 178 heemtuinen in Nederland te vinden (zie Zoovaria.nl - heemtuinen). De variatie in die heemtuinen is ongetwijfeld heel groot, ook in de educatieve activiteiten, maar het is toch heel bemoedigend dat er in vrijwel elk dorp of stad van enige omvang een heemtuin is te vinden. Zonder twijfel is Thijsses's Hof een bron van inspiratie geweest voor al deze heemtuinen. Thijsses zou er tevreden over zijn! ■

Dank

Dank aan Arjen Overbeek (tekst), Lida Zaremba (uitzoeken foto's) en de fotografen voor hun hulp bij dit artikel.

Bart van Tooren

Bestuurslid Stichting Thijsses's Hof
bartvantooren@xs4all.nl